

5. Гомон Д. Світова мапа війн. Де і за що сьогодні воює людство. 2017. URL: з: https://espresso.tv/article/2017/07/24/khto_z_kym_i_za_scho_vouye_sogodni_v_sviti.
6. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта : Учеб. пос. для студ. вузов. Москва: Аспект Пресс, 1996. 102 с.
7. Киссинджер Г. Дипломатия. Москва : Ладомир, 1997. 848 с.
8. Костенок І. В. Соціокультурні чинники розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2011. № 1 (8). С. 288-294.
9. Мандрагеля В. А. Причини та характер воєн (збройних конфліктів): філософсько-соціологічний аналіз : Монографія. Київ: СУ, 2003. 570 с.
10. Основні риси збройних конфліктів кінця XX – початку XXI століття. URL: <http://um.co.ua/3/3-2/3-20799.html>.
11. Перепелиця Г. М. Воєнно-політичний конфлікт: методологія дослідження і врегулювання : дис... д.політ. наук: 23.00.02. Київ, 1996. 236 с.
12. Петтигрю Т. Ф. Рассовые отношения в Соединенных Штатах Америки: Социологическая перспектива. Американская социология. Перспективы, проблемы, методы ; [пер. с англ.]. Москва : Прогресс, 1972. 368 с.
13. Світова мапа війн. Де і за що сьогодні воює людство. URL: www.politik.org.ua.
14. Толубко В. Б., Бут Ю. І., Косевцов В. О. Основні закономірності сучасних локальних війн та збройних конфліктів. Київ : НАОУ. 2002. 68 с.

Наталя Головіна

*доцент кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(м. Полтава, Україна)*

МОРАЛЬНІ КОЛІЗІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРИКЛАДНА ЕТИКА

Прикладна етика є тією частиною сучасної етики, яка безпосередньо займається практичними проблемами людини, підключається до їх вирішення, впливає на реальні відносини між людьми. Етика завжди була практично орієнтованим знанням, проте з 70-х років XX ст. термін «прикладна етика», починає витісняти термін «практична етика», що використовувався раніше. Справа тут не в термінології, а в тому, що в етиці почав формуватися новий підхід до вирішення практичних моральних проблем, нові методи, інструментарій впливу на суспільну практику. Поява прикладних досліджень модернізувала образ етики настільки, що в західній літературі всю сучасну етику стали позначати терміном «прикладна».

Виникнення прикладної етики обумовлене, насамперед, трансформаціями в сучасній моралі, які навіть набувають вигляду моральних колізій. «В сучасному суспільстві існують властиві саме йому перешкоди і протиріччя в досягненні злагоди між людьми (як основні, базові, для даного суспільства, так і вторинні). Це стає джерелом постійних конфліктів. Особливо не плідною є та їх

частина, що обумовлена віджитими, архаїчними забобонами та історичними хибами минулих часів» [5, с. 20].

У сучасному суспільстві відбулося «значне розширення сфери суспільної моралі, тобто тієї сфери моральних відносин, де виникають проблеми пов'язані з відносинами між великими групами людей, – націями, державами, громадянами держави і владою, корінним населенням та іммігрантами тощо. Це сфера, де окремі люди виконують публічні функції і в силу цього встають в особливе становище до решти громадян» [6, с. 33-34]. Наступне, що характеризує сучасну мораль, – її урізноманітнення в зв'язку з формулюванням специфічних вимог до окремих категорій людей, що виливається у створення професійних, корпоративних та інших кодексів, «де етична компетенція, якщо взагалі можна тут говорити про етику, визначається у вирішальній мірі професійною компетентністю в спеціальних галузях діяльності» [2, с. 15]. Водночас мораль втрачає притаманне їй раніше прагнення до формулювання універсальних моральних імперативів.

Дуже важливо відмітити, що мораль стає переважно інституціональною, спирається на авторитет спеціально створених інститутів, комітетів, комісій, яким довірено виносити певні моральні судження й оцінки. Таким чином, моральна діяльність зникається з діяльністю адміністраторів, як за формою прийняття рішень, так і в сенсі безпосереднього контакту з різними ланками управління державним підприємством, бізнес структурою, навчальним закладом тощо. «Соціальна місія інституціональною етики – доводити до конкретного вибору, конкретного вчинку суспільний інтерес, поєднувати, гармонізувати приватні інтереси (осіб, організацій, професійних та інших відокремлених груп) та інтереси суспільства в цілому, передбачити і запобігати можливий збиток благу суспільства, людини і природи» [4, с. 88-89].

Крім того, «мораль звертає свої погляди в майбутнє, так як вона не могла цього зробити раніше, і в силу відсутності в цьому необхідності, і в силу відсутності можливості виносити прогнози, розраховувати наявні ресурси, передбачити кризи в розвитку, як екологічного, так і політичного, демографічного, економічного характеру» [6, с. 34]. У сучасному суспільстві у силу розвитку світських засад суспільного життя і зростання наукового знання по-новому постає проблема пошуку сенсу життя. Сучасна людина більше турбується про здоров'я, ніж про душу.

Нарешті, зміни в сучасній моралі пов'язані з розвитком тенденцій глобалізації. «Якщо раніше перед людиною просто не вставали питання про необхідність захисту своєї батьківщини, для кожної нормальної моральної людини відданість батьківщині була однією з основних чеснот, в сучасному світі факт народження в даній країні, в даному регіоні цілком може вважатися подією випадковою» [6, с. 35].

У таких умовах виникає прикладна етика «як область теоретичного (тобто систематизованого й внутрішньо обґрунтованого) знання, а також практичних розробок (консультування, експертизи, проектування), предметом яких є імперативно ціннісний зміст конкретних (професійне і предметно визначених) відносин, в які вступають люди, здійснюючи різні види діяльності, її етос, її етичний режим (коли він є), а також ті соціокультурні умови, в яких ця діяльність здійснюється, й ті соціальні інститути, за допомогою яких забезпечується дієвість етичного режиму» [1, с. 55].

Як така прикладна етика спрямована на певні види суспільної практики з метою адаптації до них моральних принципів і вироблення правил, покликаних забезпечити морально відповідальне прийняття політичних і адміністративних рішень і професійну поведінку включених в цю практику людей. Вона цікавиться не всіма видами людської діяльності, а тільки такими, з приводу яких не накопичений досвід ціннісно-нормативного осмислення. У своїх спеціальних теоріях (біоетика, етика бізнесу, екологічна етика та ін.) вона досліджує такі види діяльності, внутрішні цілі й мотиви яких специфічні, чреваті конфліктами, мають дефіцит часу і засобів для їх оперативного вирішення. Тобто окремі галузі й різновиди прикладної етики виникають там, де є загроза життю та існуванню людини і людства, небезпека обмеження їх невід'ємних прав і інтересів (наприклад, у сфері біологічного експерименту, медичного обслуговування або екологічного виживання) тощо.

При цьому потрібно зауважити, що предметом прикладної етики є не всі моральні проблеми, а їх особливі різновиди, для яких історично сформована назва «моральні дилеми». Дилеми – це такі проблеми, які не мають простого та однозначного рішення, в яких містяться суперечності, що не піддаються формальному аналізу. Існує два види моральних дилем. Перший, коли людина зобов'язана робити два протилежних вчинки, оскільки обидва вони – правильні. Другий, коли людина одночасно й повинна, й не повинна здійснювати один і той же вчинок.

Мораль, а точніше, процес її застосування у практиці, у будь-які часи була сферою дилем. Людина вирішувала їх повсякденно, протягом усього життя. З рішення моральних дилем, з роздумів над ними, з міркування в процесі їх аналізу, власне, і виросла етика. А сучасна прикладна етика виросла з необхідності вирішувати моральні дилеми сучасності, джерела походження яких дуже різноманітні – від ситуації смертельної хвороби до забруднення навколишнього середовища.

Отже, прикладна етика є рішенням сучасних моральних дилем. Вони не нею породжені, але нею усвідомлюються і вирішуються. Своїми попередніми, ситуаційно-аналітичними, ціннісно-рефлексивними і нормативними розробками прикладна етика покликана компенсувати ці практичні труднощі та обумовлені

ними моральні невизначеності. Завдяки їй моральні дилеми стають темами широких громадських дебатів або політичних рухів. Прикладна етика виробляє принципи, які фіксують і моральні проблеми, і методи їх розв'язання. Ці принципи – не безпосередні вказівки до представників певних професій, а скоріше деякі основи, з яких потім можна виводити конкретні рішення.

Причому, у всіх видах прикладної етики, мова йде про інший, ніби зворотний бік діяльності тієї чи іншої професії, про її суспільний резонанс, про наслідки даної професійної діяльності, які необхідно контролювати (можливо, обмежувати) ззовні. Наприклад, професійна етика лікарів стосується медичних професіоналів і на них розрахована, а біоетика – надбання широкої громадськості, що стоїть скоріше на сторожі інтересів пацієнтів, а не професіоналів і стурбована вирішенням дещо інших проблем.

Прикладна етика, що йде від конкретної життєвої практики, представляє собою сучасну стадію історичної еволюції етики як практичної філософії, а не механічну сукупність окремих дисциплінарних утворень, що прямо або побічно конституюють себе поза філософською етикою. Вона дає нове розуміння проблем моралі, демонструє новий підхід до проблем самої етики, по-новому формулює її предмет, ставить перед етикою нові завдання в умовах надзвичайної актуалізації моралі в масовій культурі суспільства. Громадська думка і на рівні повсякденної свідомості, і на рівні осіб, що мають явні або неявні повноваження говорити від імені суспільства, визнає високу, якщо не першорядну, значимість моралі. Гідність, добродієність, відповідальність – ті поняття, які подаються як мета і принцип належної поведінки кожного у нашому суспільстві. Як справедливо зазначає А. Єрмоленко, «сучасне суспільство дедалі більше звертається до моральних норм та цінностей як фундаменту суспільної солідарності» [3, с. 346].

Список використаних джерел

1. Апресян Р. Г. Философия морали и прикладная этика. *Этическая мысль*. 2012. Вып. 12. С. 52-60.
2. Гусейнов А. А. Этика и мораль в современном мире. *Этическая мысль: современные исследования*. Москва: Прогресс-Традиция, 2009. С. 5-18.
3. Єрмоленко А. Етизація освіти – нагальна потреба сучасної доби. *Дух і Літера*. 2004. № 13-14. С. 346-348.
4. Пороховская Т. И. Прикладная этика. *Вестник Московского университета. Серия 7. Философия*. 2012. №3. С. 79-92. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prikladnaya-etika>
5. Прикладна етика: Навчальний посібник / за заг. ред. Панченко В. І. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 20.
6. Разин А. В. Современная мораль и ее философские основания. *Этическая мысль*. 2012. Вып. 12. С. 33-44.